

מניומי: צורבא מרבנן תלמיד חכם הוא. שבקוהו, עזבוהו! (40)

אמר רבי אבא בר כהנא אמר רבי חנינא: פמוטות מנורות של בית רבי שאינן עשויות חוליות — מותר לטלטלן בשבת.

אמר לו שאלו רבי זירא: האם דוקא בפמוטות הניטלין בידו אחת התיר. או אפילו בפמוטות כבדים שיכולין להנטל רק בשתי ידיים?

אמר לו: כאותן של בית אביך (41).

ואמר רבי אבא בר כהנא אמר רבי חנינא: קרונות של בית רבי העשויות עבור ישיבת בני אדם ולא עבור משאות — מותר לטלטלן בשבת.

אמר לו, שאל אותו רבי זירא: האם ההיתר לטלטלן הוא דוקא בקרונות שאינן כבדים, הניטלין באדם אחד. או אפילו בכבדים הניטלים רק בשני בני אדם?

אמר לו: כאותן של בית אביך.

ואמר רבי אבא בר כהנא: התיר להם רבי חנינא לבית רבי, לשתות יין שהובא אליהם בקרונות של נכרי, על ידי נכרי, אפילו אם היין חתום בחותם אחד בלבד. ואין לחשוש בו שמא ניסכו הנכרי לעבודה זרה.

ולא ידענא, אי משום דסבר לה רבי חנינא כרבי אליעזר, המתיר בחותם אחד לכולם, אי משום שיש לנכרי אימתא דבי נשיאה, שכיון שיש על הנכרי אימת בית רבי, שהיה נשיא, הוא לא יעז לנסך אותו, ולכן די בחותם אחד. אבל אצל שאר האנשים צריך שיהיו עליו שתי חותמות.

מתניתין:

א. נכרי שהדליק את הנר בשבת — משתמש לאורו ישראל.

כהאגודה. והגר"א [שם] פירש שצורבא מרבנן אינו משקר ונאמן, ולכן הניחו לו. והבן יהוידע פירש שעבדי ריש גלותא לא עברו על לא יגוש, אלא חשדהו שלוה בלי שידע איך יפרע ולכן ציערוהו, ורמז להם בדין רוק דורסו לפי תומו שהלואתו היתה בידיעה איך ישלם ולוה לפי תומו, אלא שנכשל בלא כונה.

41. רש"י מפרש: שהם קטנים, אבל גדולים ביותר שניטלים בשתי ידיים, אסור. והתוספות והרא"ש [לעיל לה א] פירשו להיפך, ששל בית אביך הם גדולים ביותר ומותר לטלטלם.

לפירוש רש"י הנ"ל, וכן פסק בשו"ע [שטז, י — יא] שבמזיקים מותר להורגם אפי' במתכון ובדרך הילוך, וברוק מותר לדרוס רק בלי כונה [וראה בשפת אמת עוד תירוץ על רש"י]

40. בשו"ע חו"מ [צז, טז] פסק הרמ"א שאם ידוע על אדם שלוה שיש לו לפרוע ואינו משלם חובשין ומכין אותו עד שישלם, והמקור הוא מהאגודה שלמד כך מעבדי ריש גלותא.

והבית יוסף [שם] דחה שבכמה מקומות מצאנו שעבדי ריש גלותא היו מצערים אנשים שלא כדין [ברכות כח א גיטין סז ב]. והב"ח תמה שהריש גלותא הסכים למעשה עבדיו, ורק משום שהוא צורבא מרבנן הניח לו ומוכח

מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באין
בספינה, ועשה נכרי כבש לירד בו, וירדו בו
רבן גמליאל וזקנים⁽⁴⁵⁾.

גמרא:

שנינו במשנה שלש דוגמאות שבהן עשה
נכרי מלאכה בשבת, שיש חילוק אם עשה
את המלאכה לצורכו או לצורך הישראל.

וצריכא המשנה להשמיענו את כל שלשת
הדוגמאות.

דאי אשמעינן רק נר — היינו אומרים

ואם בשביל ישראל הדליק — אסור לישראל
להשתמש בו⁽⁴²⁾.

ב. מילא הנכרי בשבת מים מבור המצוי
ברשות שהוא רשות היחיד, והוציא להשקות
בהמתו — משקה אחריו⁽⁴³⁾ ישראל.

ואם בשביל ישראל מילא את המים — אסור
לישראל להשתמש בהם⁽⁴⁴⁾.

ג. עשה נכרי כבש לירד בו מהספינה בשבת
— יורד אחריו ישראל.

ואם בשביל ישראל — אסור.

כשיודעים שעשה לעצמו מותר לישראל
להשתמש במלאכתו מיד ואין צריך היכר.

44. התוספות העירו למה נקטה המשנה השקאת
בהמתו ולא שתיית אדם? וחידשו רבינו תם
ובעל המאור שמלאכה שעשה נכרי לצורך
ישראל והיה הישראל יכול להנות בהיתר
ממלאכה זו, כגון ששאב מים לצורך ישראל ויכל
הישראל לרדת לבור ולשתות שם, מותר לו
להנות ממלאכת הנכרי, ולכן כתבה המשנה
בדוקא השקאת בהמה שאין אפשרות להשקותה
בדרך היתר.

ור"י בתוספות וכל הראשונים חולקים
[ראה שער הציון שכה, נג] ואוסרים להנות
ממלאכה שעשה נכרי לצורך ישראל אפילו אם
היה יכול להשתמש בדרך היתר, ופירשו שנקטה
המשנה השקאת בהמה לחדש שאפילו שדרכה
לשתות הרבה, מותר להשקות אחריו ולא גזרו
שם ירבה הנכרי במלאכה לצורך ישראל.

45. כתבו הרמב"ם והר"ן שמותר דוקא לרדת
בכבש, אבל לטלטלו ולנענעו אסור משום
מוקצה. והיינו, שהם סוברים שהכבש הוא

42. נחלקו הראשונים מה הסיבה שאסרו חכמים
להנות ממלאכה שעשה נכרי לצורך ישראל
בשבת. התוספות [ד"ה ואם] והרמב"ם [שבת ו,
יח] פירשו, משום שחששו שמא יבא לומר
לנכרי שיעשה עבורו מלאכה. ורש"י והר"ן
בביצה [כד ב] פירשו שאסרו זאת כדי שלא יהנה
ממלאכת שבת [וראה ביאור הלכה תקטו א ד"ה
ויש מחמירין]
וכתב הריטב"א שלפי הטעם של הרמב"ם
ותוספות, צריך לומר שאין זו גזירה לגזירה,
שלא יעבור על איסור אמירה דרבנן, אלא הכל
גזירה אחת, שחששו שהשבת תהא כחול על ידי
מלאכות נכרי, ואסרו לצוות לנכרי או ליהנות
ממעשיו.

43. רש"י בגמרא מפרש את לשון המשנה
"אחריו", שעל ידי זה ניכר שהנכרי עשה לצורך
עצמו ורק כססיים משתמש בזה ישראל, ורבי
עקיבא איגר [שכה, י] העתיקו ותמה למה
השמיטו הפוסקים שצריך היכר שעשה הנכרי
לעצמו?

ותירץ הביאור הלכה [שם], שרש"י מדבר
כשאין ידוע לצורך מי עשה הנכרי. אבל

במה דברים אמורים שמותר להשתמש בדבר שעשה הנכרי לעצמו בשבת — **כשאין מכירו** הנכרי לישראל.

אבל אם הנכרי מכירו לישראל — **אסור**, משום שעושה גם בשביל ישראל שמכיר, ולא לעצמו.

ופרכינן: **איני**, והאמר רב **הונא** אמר רבי **הנינא**: מעמיד אדם בהמתו לרעות על גבי עשבים בשבת, ואין לחשוש שמא יבוא לקצור עבורה. **אבל** לא מעמידה על גבי מאכל שהוא מוקצה בשבת, שמא יטול את המוקצה בידו ויאכילנה.

ואם כן קשה, כיצד מעמיד הישראל את בהמתו על עשבים שליקט הנכרי בשבת לצורך הנכרי, והרי אותן עשבים שנתלשו בשבת מוקצה הן, ויש לחשוש שיטול הישראל מן העשבים המוקצים, כדי להאכיל בהן את בהמתו!?

ומשנינן: כאן מדובר שאין הישראל מעמיד את בהמתו על העשבים אלא דקאים לה **כאפה**, חוסם לה את הדרך, ואזלא היא

שמותר לישראל להנות ממנו כשעושה הנכרי לצורך עצמו כי אין שם מקום לגזור שמא ירבה הנכרי במלאכתו גם לצורך ישראל, משום דנר שמועיל לאחד, לנכרי, הרי הוא נר המאיר גם למאה אנשים.

אבל נכרי הממלא מים — היה מקום לומר שליגור לא להנות מהמים כי דילמא אתי לאפושי במים בשביל ישראל. קא משמע לן שאין גוזרים.

תינת נר ומים, אבל וכבש — למה לי?

ומשנינן: מעשה דרבן גמליאל וזקנים קמשמע לן.

תנו רבנן: נכרי שליקט עשבים לצורך עצמו — מאכיל אחריו ממה שנשאר, ישראל. **ואם בשביל ישראל** ליקט — **אסור**⁽⁴⁶⁾.

מילא הנכרי מים מרשות היחיד לרשות הרבים כדי להשקות בהמתו של נכרי — משקה אחריו ישראל. **ואם בשביל ישראל** מילא הנכרי מים — **אסור**.

46. לדעת רבנו תם [הובא לעיל] שאם היה הישראל יכול להנות מהמלאכה בהיתר, מותר לו להנות ממעשה הנכרי, פירשו התוספות שמדובר כאן שהנכרי ליקט עשבים ממקום שהישראל לא היה יכול להוליך את בהמתו שתאכל שם. והבעל המאור פירש שמדובר בעשבים מפוזרים, שהבהמה לא תאכל בלי שילקטו הרבה למקום אחד [מלאכת מעמר] אבל באופן אחר, מותר. והשו"ע פסק כהאוסרים. וכתב המשנה ברורה [שכה נו] שבמקום צורך גדול וצורך שבת אפשר להקל.

מוקצה ואסור בטלטול, ובכל זאת מותר להנות ממוקצה אם אינו מנענעו. וכן פסק המגן אברהם [שכה ט].

ורבי עקיבא איגר [שם] כתב שדעת הרשב"א לעיל [כט א] שמוקצה אסור בהנאה גם כשאינו מטלטל, ורבי עקיבא איגר מסתפק להלכה. ולדעת הרשב"א קשה מכבש במשנתנו? וראה קהילות יעקב [ביצה, ד] שכתב, שמוקצה של עצים ואבנים שאינם כלי מודה הרשב"א שמותר בהנאה, ואסרו רק טלטול.

נר למאח. אבל כשמכיר הנכרי את ישראל ולוקט עשבים, אסור להנות מהם, היות ומרבה בלקיטה לצורך ישראל⁽⁵⁰⁾.

מיתיבי: אמר להן רבן גמליאל: הואיל ושלא בפנינו עשאו הנכרי — נרד בו! ולא השתמש רבן גמליאל בהיתר של נר לאחד נר למאה להתיר אפילו עשאו בפניו!

ומשנינן: **אימא:** הואיל ועשאו הנכרי [ואפילו היה עושה בפנינו] — נרד בו.

תא שמע: עיר שישראל ונכרים דרין בתוכה, והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת.

לבדה בעצמה למקום העשבים, ואכלה⁽⁴⁷⁾. ובכך אין חשש שיקח בידו ויאכילה.

אמר מר: כמה דברים אמורים — שאין מכירו, אבל מכירו — אסור.

ופרכינן: הא רבן גמליאל שבא עם הגוי בספינה — מכירו הוה! שהרי באו יחד בספינה⁽⁴⁸⁾.

אמר אביי: בשעה שעשה את הכבש — שלא בפניו הוה⁽⁴⁹⁾.

רבא אמר: אפילו תימא עשאו בפניו — דין הכבש הוא כדין הנר שנאמר בו: נר לאחד

ומדוע סברה הגמרא שהנכרי הכיר את רבן גמליאל? ואם מה שרואה את ישראל נחשב כמכירו, מה מועיל שעושה את המלאכה שלא בפניו?

ופירש, שהכבש היה על היבשה, וחיברוהו לספינה, ואין הנכרי יודע מי בא בספינה, אלא שסברה הגמרא שהיה המעשה בעירו של רבן גמליאל וכנראה שהכירוהו, ודוחה הגמרא שהיה המעשה בעיר אחרת ולא הכירו הנכרי.

49. התוספות פירשו, שאביי מודה לסברת רבא שכבש דומה לנר, ונר לאחד נר למאה, ולכן גם כשמכירו אם עשה נכרי לעצמו מותר, אלא שסובר אביי שרבן גמליאל היה נשיא ושר, ואם מכירו עיקר המעשה הוא לצרכו ואסור, ורבא חולק.

50. הרשב"א והר"ן כתבו, שרבא מודה לאביי שאם עשה נכרי שלא בפניו מותר לישראל להנות, ורק בא רבא להוסיף שאפילו עשה בפניו — בכבש כיון שנר לאחד נר למאה מותר. וכתב הביאור הלכה [שכה, יא] שכך משמע מלשון הגמרא: אפילו תימא בפניו נר לאחד נר למאה,

47. הפרי מגדים [א"א שכה ט] הקשה לדעת הרשב"א [הובא לעיל] שמוקצה אסור בהנאה, איך מאכיל ישראל את בהמתו מוקצה? ותירץ, כיון שמפורש בתורה שמותר לתת לבהמה לתלוש אוכל מחובר, כמו שדרשו מהפסוק "למען ינוח", תן לה נייח, לכן לא אסרו חכמים מה שמפורש בתורה שמותר, ודוקא לאדם אסרו הנאה ממוקצה.

ובשו"ע הגר"ז [תקז, קונטרס אחרון ד] תמה, הרי חכמים אסרו לטלטל ולהסיק בעצים שנשרו ונתלשו בשבת, משום שמא יתלוש, ואם כן שיאסר להנות מהם מחשש זה? והוכיח מהגמרא כאן שנכרי שתלש עשבים מותר להנות מהם ישראל, שאסרו רק טלטול ולא הנאה.

והאפיקי ים [ח"ב כג] דחה את הראיה לפי הפרי מגדים הנ"ל, שאכילת בהמה ממחובר שהתירה התורה במפורש לא אסרו חכמים משום שמא יתלוש. אבל לאדם אסרו גם הנאה מעצים שנשרו מחשש שיתלוש.

48. רש"י. והקשה השפת אמת, הרי כל נכרי שעושה מלאכה וישראל משתמש בה, לכאורה מדובר כשהנכרי רואה אותו אלא שאינו מכירו,

נר למאה, אלא כיון שהרוב ישראל הדליק הנכרי גם עבורם, וזה אוסר את השימוש אפילו במקום של נר לאחד נר למאה.

ומשנינן: **התם נמוי, כי מדלקי הנכרי** — קכב-ב אדעתא דרובא מדלקי.

ונמצא שהדליק הנכרי לצורך ישראל.

ובמחצה על מחצה הדבר ספק לצורך מי הדליק⁽⁵²⁾.

אבל נכרי שהיה יחד עם ישראל, והדליק הנכרי לצרכו, הרי עיקר הדלקתו היא לעצמו, ועל אף שידע שיש כאן ישראל וידע כי גם הוא יהנה מהאור. שעל כגון זה אמרינן "נר לאחד נר למאה", כיון שאינו מרבה בהדלקתו לצורך ישראל.

שמואל איקלע לבי אבין תורן [שם מקום].

אתא ההוא נכרי, אדליק שרגא.

אהדרינהו סובב **שמואל לאפיה** את פניו

אם רוב נכרים בעיר — **מותר לרהוין בה** מיד עם צאת השבת.

אם רוב ישראל בעיר — **ימתין** במוצאי שבת בכדי שיהמו חמין?

ולמה לא נתיר משום חימום לאחד חימום למאה, ונתיר אפילו ברוב ישראל מחמת שמחממים גם למיעוט הנכרים?

ומשנינן: **התם, כי מחממי את המרחץ** — **אדעתא דרובא מחממי**, ונמצא שמחממים רק לצורך ישראל.

תא שמע: נר הדלוק במסוכה של בני אדם.

אם רוב נכרים שם — **מותר לישראל** להשתמש לאורה⁽⁵¹⁾.

ואם רוב ישראל שם — **אסור.**

מחצה על מחצה — **אסור.**

ומוכח שלא אומרים את ההיתר של נר לאחד

[רעו, ב ד"ה אם] **שהתוספות** פירשו שאביי סובר כך ביחס לרבן גמליאל ורבא חולק, והרי הלכה כרבא ומוכח שאין ההלכה כסברת המאירי?

וכתב, שאפשר **שהתוספות** סוברים שרבא חולק דוקא כשהנכרי משתמש בעצמו בנר ובכבש, ואז אפילו אם הישראל הוא שר וחשוב, עיקר עשייתו של הנכרי היא לעצמו. אבל כשעושה לאחרים, מודה רבא שאדם חשוב קובע את מטרת העושה יותר מרוב האנשים.

52. רש"י. ולהלן קנא א פירש רש"י שאסור משום שעושה לצורך שניהם. אבל בספק לצורך מי עשה, מותר. **והשו"ע** [שכה, ט, טז] פסק שבכל ספק אם נעשה מלאכה לצורך ישראל

שרבא מודה שלא בפניו מותר.

אולם **השו"ע** [שם] פסק כרבא ולא חילק בין בפניו ושלא בפניו, והיינו, שאם מכירו אסור אפילו עשה שלא בפניו. **והמגן אברהם** [שם, כח] כתב, שאם הנכרי יודע שהישראל צריך למלאכה זו, אסור אפילו שלא בפניו, ואפילו לאביי. ותמה **הביאור הלכה**, שבכבש ומרחץ מבואר בסוגיא שנחשב שלא בפניו אף שידע שצריכים למלאכתו? והכריע הלכה שאם מכירו אסור בכל אופן.

51. כתב **המאירי**, שדין רוב נכרים הוא דוקא כשהמסוכים שוים בחשיבותם. אבל אם יש שם אדם חשוב ונכבד שנראה שעיקר המעשה עבורו, הוא נחשב יותר מהרוב. והקשה **הביאור הלכה**